

PREGLEDNI RAD

Perspektive vanjskotrgovinskog poslovanja sa suncokretovim uljem u Republici Hrvatskoj

Tihana Sudarić¹, Krunoslav Zmaić¹, Anto Mijić²

¹*Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katedra za agrarnu i ruralnu ekonomiku, Kralja Petra Svačića 1d, Osijek, Hrvatska (e-mail: stihana@pfos.hr)*

²*Poljoprivredni institut u Osijeku, Južno predgrađe 17, Osijek, Hrvatska*

Sažetak

Cilj ovoga rada je utvrditi koje su mogućnosti i potencijalne prijetnje u proizvodnji i preradi suncokreta te sagledati ulogu i značaj suncokretovog ulja u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Istraživanje je pokazalo na osnovu dostupnih statističkih podataka i empirijskih indikatora kako su glavne prednosti koje Republika Hrvatska ima prinosi suncokreta u komparaciji sa europskim i svjetskim pokazateljima kao i novim mogućnostima u proizvodnji biogoriva. Potencijalne prijetnje ogleđaju se u vanjskotrgovinskoj razmjeni u proteklom razdoblju, ali i ulaskom na zajedničko tržište Europske unije. Daljnji razvoj proizvodnje suncokretovog ulja treba poticati kroz industrijsku proizvodnju u nacionalnim granicama, istovremeno poboljšavajući kvalitetu, kvantitetu i ukupnu konkurentost proizvodnje suncokreta.

Ključne riječi: suncokret, suncokretovo ulje, prinosi, vanjskotrgovinska razmjena, Republika Hrvatska

Uvod

Najznačajnija proizvodnja uljarica u Republici Hrvatskoj ogleda se u proizvodnju biljnih ulja od uljane repice, soje, suncokreta, maslina, kao i u proizvodnji bučinog ulja. Suvremena prehrana stanovništva nezamisliva je bez proizvodnje ulja kao i čvrstih biljnih i životinjskih masnoća koje predstavljaju osnovne i nezamjenjive prehrambene proizvode stanovništva. Uljarice kroz svoju višefunkcionalnu proizvodnju osim za prehranu stanovništva koriste se i za hranidbu stoke, te predstavljaju važnu kulturu u plodoređuju koja omogućava optimalnu proizvodnju drugih ratarskih kultura. Uljarice imaju i vrlo značajnu ulogu u proizvodnji biogoriva u razvijenim zemljama.

Suncokret se u našim krajevima uzgajao kao ukrasna biljka još početkom dvadesetog stoljeća, da bi njegovo uzgajanje u ekonomske svrhe započelo tek tridesetih godina (Petrač, 2002:150). Sjeme suncokreta je jedna od najvažnijih sirovina za proizvodnju kvalitetnog jestivog ulja. Visok sadržaj ulja u sjemenu izuzetno je važan zbog ekonomičnosti prerade i boljeg iskorištenja. U posljednje vrijeme pored sadržaja ulja sve važniji segment za uljarsku industriju predstavlja i sastav te odnos masnih kiselina. Proizvodnja suncokreta i suncokretovog ulja predstavlja stoga vrlo značajan segment kako na svjetskom tržištu uljarica, tako i na tržištu Republike Hrvatske.

Suncokret je vrlo rasprostranjena biljka jer predstavlja značajan izvor biljnog ulja te ima kraće razdoblje vegetacije a ujedno predstavlja jednu od najznačajnijih uljarica u svijetu (Knežević, Popović, 2011:213, Pospišil, 2013:10). Iako je proizvodnja ove uljarice specifična za ravničarski dio istočne Hrvatske, za uspješnu proizvodnju suncokreta osim odgovarajućih prirodnih uvjeta, potrebna je i odgovarajuća mehanizacija koja pospješuje provođenje suvremene tehnologije proizvodnje kao i važnost educiranih i informiranih proizvođača.

Materijal i metode

U ovom radu korišteni su primarni i sekundarni indikatori. Primarni izvori podataka korišteni su u suradnji sa Poljoprivrednim institutom u Osijeku, gdje je analizirana proizvodnja (t), prinosi zrna (t/ha) i površine (ha) pod suncokretom u razdoblju od 2002.-2012.godine, kao i komparativna analiza sa zemljama u Europskoj uniji i u svijetu. Sekundarni izvori podataka doprinijeli su definiranju uloge i značaja suncokretovog ulja u vanjskotrgovinskoj razmjeni gdje su korištene relevantne nacionalne i internacionalne publikacije kao što su: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopisi za odgovarajuće godine, Popis poljoprivrede (2003) kao i podaci Svjetske organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO).

Rezultati i rasprava

U Europskoj uniji i u svijetu uočen je trend porasta potražnje za uljaricama što je u korelaciji s povećanjem svjetske populacije, promjenama u strukturi svjetske potrošnje masti kao i rastom potražnje za biogorivima. Proizvodnja suncokreta rasla je po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,8% (FAO).

U razdoblju od 2010.-2012.godine proizvodnja jestivog ulja u Republici Hrvatskoj imala je trend opadanja te je sa 47.000 tona u 2010.godini opala na 41.000 tona u 2012.godini.

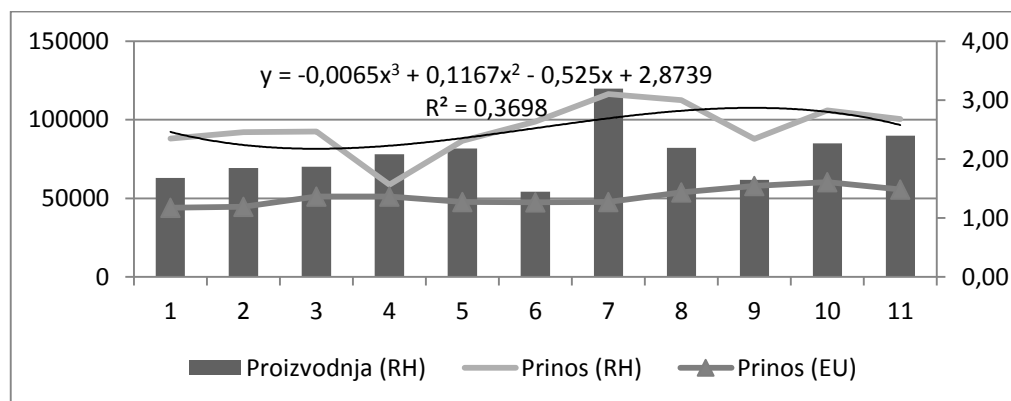
Od ukupne poljoprivredne prehrambene industrije biljne masti i ulja u uvozu sudjeluju sa 6,36%, a u izvozu sa svega 2,49% (DZS, 2012. godina), te se radi o značajnom deficitu vanjskotrgovinske razmjene koji iznosi 122 mil.USD kako je prikazano u tablici 1.

Tablica 1. Vanjskotrgovinska razmjena biljnih masti i ulja u 2012.godini

Proizvod	Uvoz		Izvoz	
Biljne masti i ulja	000 tona	mil USD	000 tona	mil USD
	116	161	36	39

Izvor: DZS,2012

Suncokret je u Republici Hrvatskoj najznačajnija uljarica za proizvodnju jestivog ulja. Uzgaja se na 31.370 ha, a ostvaruje prosječni prinos zrna 2,52 t/ha. U analiziranom razdoblju od 2002.-2012. godine prinosi zrna suncokreta u Republici Hrvatskoj su viši od prinosa u susjednim državama, kako u Europskoj uniji tako i u svijetu. Prosječni prinosi zrna suncokreta u Europskoj uniji su 1,36 t/ha dok su u svijetu još i niži (1,34 t/ha). Jedino Austrija može komparirati prinosima zrna suncokreta u Republici Hrvatskoj gdje je zabilježeno 2,64 t/ha. Najveći proizvođači suncokreta u svijetu su Rusija (20,17%), Ukrajina (19,88%), i Argentina (7,76%) te zemlje Europske unije sa udjelom od 21,73% (FAO).

Grafikon 1. Komparativni pregled prinosa zrna suncokreta u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji

Sjeme suncokreta jedna je od najvažnijih sirovina za proizvodnju kvalitetnog jestivog ulja. Visok sadržaj ulja u sjemenu izuzetno je važan zbog ekonomičnosti prerade i boljeg iskorištenja. Stoga je suncokretovo ulje jedno od najkvalitetnijih biljnih ulja za prehranu stanovništva, visoke je energetske i biološke vrijednosti. U sastavu ulja dominiraju nezasićene masne kiseline, te je po sadržaju linolne kiseline ispred ostalih biljnih ulja. Zahvaljujući linolnoj kiselini i tokoferolu (vitamin E) ulje se lako rafinira, te ima veliku stabilnost i biološku vrijednost.

Globalna ekonomska kretanja ukazuju na značaj vanjske trgovine u gospodarskom razvitku i sve naglašeniju tendenciju integriranja nacionalnih ekonomija. Takvo stajalište počiva na temelju teorije vanjske trgovine, koja ističe prednost međunarodne podjele rada i specijalizacije, što doprinosi povećanju proizvodnje i potrošnje, rastu materijalnog bogatstva i blagostanja nacije. Uključivanje u međunarodnu podjelu na osnovi konkurentnih prednosti omogućuje učinkovitije alociranje resursa, a proces prilagođavanja i ostvarivanja željene strukturne promjene doprinosi jačanju konkurentnosti subjekata kroz povećanje proizvodnje i, posljedično, brži gospodarski rast i razvitak.

Tablica 2. Vanjskotrgovinska razmjena suncokretovog ulja u razdoblju od 2010.-2012. godine

Suncokretovo ulje	2010.		2011.		2012.	
	kg	USD	kg	USD	kg	USD
Vanjskotrgovinska razmjena sa članicama Europske unije						
Izvoz	104 040	90 330	-	-	-	-
Uvoz	64 699	78 601	2 006 026	2 793 136	108 410	140 862
Vanjskotrgovinska razmjena sa zemljama CEFTA						
Izvoz	-	-	-	-	144	783
Uvoz	304	1406	4 648 774	6 712 050	2 017 453	2 365 877
Vanjskotrgovinska bilanca Republike Hrvatske						
Izvoz	104 040	90 330	-	-	240	835
Uvoz	6 059 212	6 309 124	11 496 332	16 174 950	4 986 087	5 872 570

Izvor: DZS, Obrada: HGK - Sektor za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo

Republika Hrvatska u vanjskotrgovinskoj razmjeni suncokretovog ulja sudjeluje sa zemljama članicama Europske unije i sa zemljama CEFTA. Analiza u razdoblju od 2010.-2012.godine ukazuje na izrazito visok deficit suncokretovog ulja te se pokrivenost izvoza uvozom kreće od 1,434 u 2010.godini do 0,014 u 2012.godini. U analiziranom razdoblju površine pod suncokretom rastu po prosječnoj godišnjoj stopi 2,03%, kao i proizvodnja po prosječnoj stopi od 3,28%. Sukladno povećanim površinama, proizvodnji kao i prinosima primjećeno je i smanjivanje uvoza za 36,3% u 2012. godini. Republika Hrvatska ima kronični problem u nedostatku sirovina te su potrebne posebne mjere za poticanje proizvodnje suncokreta.

Jedna od bitnih pretpostavki za razumijevanja i sagledavanja stvarnog postojećeg stanja, od kojega se polazi pri koncipiranju politike dugoročnog razvoja agrara je dinamička analiza vanjskotrgovinske razmjene čiji se značaj ogleda kroz integriranje nacionalne ekonomije uslijed međunarodne podjele rada i specijalizacije kako bi se povećala proizvodnja i potrošnja (Zmaić i sur., 2006:129).

U razdoblju do 01.07.2013. vanjskotrgovinska razmjena bazirala se velikim udjelom na zemlje CEFTA-e. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju postupno će se događati promjene u izvoznim tržištima Republike Hrvatske, jer je preuzeta zajednička politika Europske unije, a time i zajednička trgovinska politika, odnosno ugovor o slobodnoj trgovini kod poljoprivredno prehrambenih proizvoda biti će izvan snage.

Naime, Republika Hrvatska će ulaskom u EU napustiti preferencijalni, gotovo slobodni režim izvoza u zemlje CEFTA-e (Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Makedonija, Albanija, Kosovo i Moldavija) i prihvatiti trgovinski režim koji je Europska unija, većinom kroz sporazume o stabilizaciji i pridruživanju, dogovorila sa svakom od tih zemalja. Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju dopuštaju zemljama potpisnicama da zadrže carine na uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvode iz Europske unije pa Republika Hrvatska kao punopravna članica može očekivati pogoršanje uvjeta plasmana tih proizvoda na tržišta zemalja obuhvaćenih CEFTA-om (Čudina i Sušić, 2013:394).

Izvoz roba i usluga su prioriteti ekonomske politike, obzirom da je izvoz iznimno važna stavka u rastu i razvoju gospodarstva a u funkciji rasta i razvoja gospodarstva. Kao punopravnoj članici Europske unije Republici Hrvatskoj otvorene su mogućnost sudjelovanja u raznim programima i drugim oblicima financijsko-tehničke podrške koje određenim projektima nude razni fondovi. Stoga, nositelji agrarne politike kroz strukturne fondove trebaju iznaći najbolje modalitete za podizanje finalne proizvodnje i proizvoda dodane vrijednosti od suncokreta kako bi povećali plasman na europsko tržište te povećali konkurentnost važne primarne proizvodnje suncokreta. Međutim, ta se pretpostavka nije dogodila, a tome je pridonijela velika centralizacija kapitala i loša struktura kadrova u javnoj upravi i samoupravi. Brojni su primjeri koji izravno povezuju stupanj decentraliziranosti neke države sa sposobnošću korištenja EU sredstava, pa se generalno može konstatirati da su decentralizirane države, sa snažnim regionalnim samoupravama, ujedno i najuspješnije u povlačenju EU sredstava (Vujić i Tepšić, 2011:180).

Zaključak

Istraživanje na osnovu dostupnih statističkih podataka i empirijskih indikatora je ukazalo kako su glavne prednosti koje Republika Hrvatska ima značajniji prinosi zrna suncokreta u komparaciji sa europskim i svjetskim pokazateljima, dugogodišnja tradicija kao i nove mogućnosti u proizvodnji biogoriva. Sjeme suncokreta jedna je od najvažnijih sirovina za proizvodnju kvalitetnog jestivog ulja, te je visok sadržaj ulja u sjemenu izuzetno važan zbog ekonomičnosti prerade i boljeg iskorištenja. Komparativne prednosti u proizvodnji i preradi suncokreta Republika Hrvatska ima, međutim daljnji razvoj proizvodnje suncokretovog ulja treba se poticati kroz daljnju industrijsku proizvodnju u nacionalnim granicama, utječući istovremeno na kvalitetu i kvantitetu kao i na ukupnu konkurentost proizvodnje.

U Republici Hrvatskoj zamjetan je nedostatak suncokretovog ulja na domaćem tržištu, iako je u analiziranom razdoblju uočeno povećanje površina pod suncokretom i rast prinosa. Ovaj trend bi se trebao nastaviti i poticati mjerama agrarne politike što bi smanjilo vanjskotrgovinski deficit obzirom da Republika Hrvatska ima komparativne prednosti u proizvodnji zrna suncokreta i suncokretovog ulja. Industrijska proizvodnja suncokretovog ulja treba biti prepoznata u nacionalnim okvirima ali isto tako i poticana kroz nove i učinkovitije mogućnosti iskorištavanja EU fondova.

Literatura

- Petrač, B. (1999): Agrarna ekonomika, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek
- Čudina, A., Sušić, G. (2013): Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj uniji na trgovinske i gospodarske odnose, Ekonomski pregled, 64 (4) 376-396
- Knežević, M., Popović, R. (2011): Ekonomski aspekti proizvodnje suncokreta u Srbiji, *Field & Vegetable Crops Research / Ratarstvo i povrtarstvo*, Vol. 48 Issue 1, p213
- Pospišil, M. (2013): Ratarstvo. II. dio- industrijsko bilje. Zrinski d.d. Čakovec, str. 10
- Vujić, V., Tepšić, Ž. (2011): Izazovi regionalnog pridruživanja Europskoj uniji – primjer Hrvatske, *Acta Turistica Nova*, Vol5, No.2 pp 143-256

Zmaić, K., Sudarić, T., Tolić, S. (2011): Održivost i diverzifikacija ruralne ekonomije, 46. hrvatski i 6. međunarodni simpozij agronoma, Agronomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, str. 341-345.

Zmaić, K., Sudarić, T., Macanić, I. Mijić, M., Blagojević, G. (2008): Izvozno orijentirani rast i razvoj hrvatske poljoprivrede, Zbornik radova znanstvenog skupa: 43. hrvatski i 3. međunarodni znanstveni simpozij agronoma, Agronomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, str. 156-160.

Zmaić, K., Petrač, B., Lončarić, R., Sudarić, T. (2006): Izvozna propulzivnost poljoprivredno-prehrambenih proizvoda prije i nakon pristupanja Europskoj uniji, Zbornik radova znanstvenog skupa: 41. hrvatski i 1. međunarodni znanstveni simpozij agronoma, Poljoprivredni fakultet u Osijeku, Osijek

Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopisi za odgovarajuća godišta
Popis poljoprivrede, 2003

MP, IPARD program – Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007-2013

Foreign trade perspectives of sunflower oil in the Republic of Croatia

Abstract

The aim of this paper is to define possibilities as well as potential threats in production and finalization of sunflower and to research the role of sunflower oil in foreign trade. The research on available statistical data and empirical indicators shows that Republic of Croatia has significant sunflower yields in comparison with the European and global indicators, long-standing tradition as well as new opportunities in the production of bio-fuel. Potential threats are reflected in foreign trade in the previous period and by entry into the common market of the European Union. Further development of the production of sunflower oil should be encouraged through the industrial production within national borders, affecting the quality and quantity as well as the overall competitiveness of production.

Key words: sunflower, sunflower oil, yields, foreign trade, Republic of Croatia